

si ve erkek sûretinde temsil edilen Ved ile peş peşe anılması, onun, Sâmî geleneğinde çeşitli isimlerle tapınılan verimlilik tanrısının Hicaz bölgesindeki bir karşılığı olduğunu düşündürmektedir. Bu durumda ona Vedd'in eşi olarak tâzimde bulunulmuş olması muhtemeldir.

İbn Abbas'tan gelen bir rivayette bu beş put isminin aslında Nûh dönemi öncesinde yaşamış sâlih kimselere ait olduğu ve ölümlerinden sonra şeytanın aldatmasıyla onların hâtırasına bazı heykellerin dikildiği, nesiller değişikçe bu heykellere tapınılmaya başlandığı anlatılır (Buhârî, "Tefsîr", Nûh, 1). Benzer bir rivayet İbnü'l-Kelbî tarafından da aktarılmıştır. Buna göre Nûh dönemi öncesinde yaşamış olan bazı sâlih insanların heykelleri dikilmiş, önceleri yalnızca saygı amaçlı olarak yapılan ziyaretler zamanla tapınmaya dönüşmüş ve bu durum Nûh dönemine kadar devam etmiştir (*Putlar Kitabı*, s. 48).

Kaynaklar, diğer pagan kültürleri gibi Süvâ' kültünün de Hicaz bölgesine Amr b. Lühay tarafından getirildiğini aktarmaktadır. Onun bu putu Benî Hüzeyl'den Hâris b. Temîm b. Sa'd'a verdiği rivayet edilmektedir. Tapındıkları varlıkları genellikle dikili taş ve kaya ya da ağaç gibi temsil olmayan unsurlarla sembolize eden Câhiliye Arapları'nın Ved ve Süvâ' insan sûretli putlarla temsil etmeleri dikkat çekicidir. Hicaz bölgesi ve civarında genellikle tanrı ve tanrıçalarla ilgili kesme taş veya ağaç gibi soyut figürler hâkim unsur olduğuna göre insan sûretindeki bir figürle temsil edilen Hübel putu gibi. Ved ve Süvâ'ın da yöreye dışarıdan getirilmesi mantıklı görünmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Kelbî, *Putlar Kitabı: Kitâb al-Asnâm* (trc. Beyza Düşüngen), Ankara 1969, s. 28-29, 36, 48, 50-51; İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 78; Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, XXIII, 303-304; Zemaheşerî, *el-Keşşâf* (nşr. M. Mürsî Âmir), Kahire 1397/1977, VI, 162; Şehristânî, *el-Milel*, Beyrut 1975, II, 237; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, III, 181-182; Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî*, XVI, 133; W. R. Smith, *The Religion of the Semites*, London 1894, s. 37, 226; Elmalılı, *Hak Dîni* (s.nşr. M. Nur Çetin v.dğr.), Ankara, ts. (Akçağ Yayınları), VIII, 102; Neşet Çağatay, *İslâm Öncesi Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı*, Ankara 1971, s. 105; Şevki Dayf, *Târîhu'l-edeb*, I, 91; I. Eph'al, *The Ancient Arabs: Nomads on the Borders of the Fertile Crescent 9th-5th Centuries B.C.*, Jerusalem 1982, s. 121; Şemseddin Günaltay, *İslâm Öncesi Araplar ve Dinleri* (s.nşr. M. Mahfuz Söylemez - Mustafa Hizmetli), Ankara 1997, s. 71; Şinasi Gündüz, *Mitoloji İle İnanç Arasında: Ortadoğu Dinsel Gelenekleri Üzerine Yazılar*, Sam-sun 1998, s. 66-67; T. Fahd, "Suwâ'", *El²* (İng.), IX, 908-909; A. Allouche, "Arabian Religions", *ER*, I, 444.

ŞİNASİ GÜNDÜZ

SÜVEYBE

(ثوبية)

(ö. 7/628)

Hiz. Peygamber'in ilk sütanesi.

Ebû Leheb'in câriyesi olup Medine çevresinde yaşayan Eslem kabilesine mensuptur. Hz. Muhammed'in doğum haberini efendisine ulaştırdığı sırada yeğeninin doğumuna sevinen Ebû Leheb tarafından âzat edildiği belirtilir. Ancak Süveybe'nin Ebû Leheb ailesiyle irtibatının devam ettiği anlaşılmaktadır. Nitekim bazı rivayetlerde Ebû Leheb'in onu Resûlullah'ın Medine'ye hicretinden sonra âzat ettiği kaydedilmektedir.

Annesi Âmine tarafından kısa bir süre emzirilen Hz. Muhammed sütanesi Hâlîme'ye verilinceye kadar Süveybe'den süt emdi. Kendisinden önce amcası Hamza, daha sonra da halası Berre'nin oğlu Ebû Seleme el-Mahzûmî Süveybe'den süt emdikleri için Resûlullah'ın sütkardeşleri olmuşlardır. Hz. Muhammed'e Hamza'nın kızı Ürmâme veya Ebû Seleme'nin kızı Dürre ile evlenmesinin teklif edildiği, ancak Hamza ve Ebû Seleme'nin kendisinin sütkardeşleri olduklarını ve Allah'ın sütkardeş kızı ile evlenmeyi haram kıldığını söylediği bildirilmektedir (İbn Sa'd, I, 109-110; III, 11-12). Bazı kaynaklarda Süveybe'den süt emenler arasında Abbas b. Abdülmuttalib, Ca'fer b. Ebû Tâlib, Abdullah b. Cahş ve Resûlullah'ın amcası Hâris'in oğlu Ebû Süfyân el-Hâşimî'nin isimleri de geçmektedir.

Hiz. Peygamber Süveybe ile yakından ilgilenirdi ve bu ilgisini onun vefatına kadar devam ettirdi. Süveybe'nin Hatice ile evlendikten sonra Hz. Muhammed'i ziyarete geldiği, onların da kendisine iyi muamelede bulunduğu, Hatice'nin âzat etme niyetiyle Süveybe'yi Ebû Leheb'den satın almak istediği, ancak Ebû Leheb'in buna rıza göstermediği kaydedilmektedir. Sütanesine olan ilgisini Medine'ye hicretinden sonra da sürdüren Resûl-i Ekrem onun hakkında daima bilgi edinmeye çalıştı; Medine'den kendisine para ve giyecek gönderdi. Hayber Gazvesi dönüşünde Süveybe'nin ölüm haberini alınca sütkardeşi Mesrûh'u sorduğu, onun annesinden önce öldüğünün söylenmesi üzerine başka akrabası olup olmadığını araştırıp hiçbir yakınının kalmadığını öğrendiği belirtilmektedir.

İlk kaynaklarda Süveybe'nin müslüman olduğuna dair bir bilgi yer almamakla bir-

likte muahhar âlimlerden Ebû Abdullah İbn Mende (ö. 395/1005) ilk defa onun İslâm'ı benimsediğinden bahsetmiş, bu konu daha sonraki kaynaklarda tartışılmıştır. Ebû Nuaym, İbn Mende'den önce hiçbir kaynakta Süveybe'nin Müslümanlığı kabul ettiğine dair bilgiye rastlanmadığını söylemektedir (İbnü'l-Esîr, VII, 46). Kaynaklarda oğlu Mesrûh'un da müslüman olduğuna dair bilgi bulunmamaktadır. İbn Hacer ise herhangi bir kayıt bulunmasa da bunun ihtimal dahilinde olabileceğini söyler (*el-İşâbe*, VII, 549).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *el-Tabakât*, I, 108-110; III, 11-12; İbn Ebû Şeybe, *el-Muşannef* (nşr. Sa'îd el-Lahhâm), Beyrut 1409/1989, III, 386-388; Belâzürî, *Ensâb* (Zekkâr), I, 87, 105; IV, 383; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), II, 158; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* (nşr. Hamdî Abdülmeccid es-Selefi), Beyrut 1404/1984, III, 137-140; XXIII, 222-225, 381; Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, *Delâ'ilü'n-nübüve* (nşr. Abdülmurtâ Kal'acı), Beyrut 1405/1985, I, 148-149, 184; II, 183; İbn Abdülber, *el-İstî'âb* (Bicâvî), I, 28-29, 370; III, 940; Süheylî, *er-Ravzü'l-ünûf*, I, 108; II, 164; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 46; Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* (nşr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî), Cize 1417-19/1997-99, III, 406-407; V, 426, 493, 579; VIII, 226; XIX, 515-516; İbn Hacer, *el-İşâbe* (Bicâvî), II, 121-122; VI, 92; VII, 532, 548-549; Âmirî, *Behcetü'l-me'hâfil ve buğyetü'l-emâsil* (nşr. M. Sultân en-Nemkekânî), Kahire 1331, II, 149; Şâmi, *Sübülü'l-hüdâ*, I, 457-461.

LEVENT ÖZTÜRK

SÜVEYD b. GAFELE

(سويد بن غفلة)

Ebû Ümeyye Süveyd b. Gafele
b. Avsece el-Cu'fi el-Kûfî
(ö. 80/699)

Muhadramûndan olan muhaddis.

Yemen'deki Arap kabilelerinden Mez-hic'in Cu'fi b. Sa'd el-Aşîre koluna mensup olup 570 veya 572 yılında doğdu. Hz. Muhammed'in dünyaya geldiği Fil yılında doğduğunu, onun akrabası sayıldığı söylenildiği (Fesevî, I, 235), bazı rivayetlerde ise ondan iki yaş küçük olduğunu belirttiği (Buhârî, IV, 142) nakledilmektedir. Süveyd'in Câhiliye devrinde ticaret yaptığı ve Hz. Ömer'le ortaklık kurduğu bilinmekte, bu dönemde zaman zaman Mekke'ye geldiği tahmin edilmektedir. Muhadramûnun önde gelenlerinden biri olan Süveyd kuvvetli bir ihtimale göre, hicretin 10. yılı Ramazanında (Aralık 631) Hz. Peygamber tarafından Yemen civarına gönderilen Hz. Ali'nin delâletiyile müslüman oldu. Ancak Medine'ye gidip Resûl-i Ekrem ile görüşemedi. Müslüman olduktan kısa bir süre

sonra Resûlullah'ın zekât âmîli Mezhic kabilesine gelince onu evinde misafir etti, arkasında namaz kıldı ve zekâtını ödedi. Bu arada, Hz. Peygamber'in zekât alırken malların en iyisini veya en kötüsünü almamasına dair âmîle verdiği tâlimatı içeren mektubu onun elinde görüp okudu (Taberânî, VII, 92). 11. yılın Rebülevvel ayı başlarında (Mayıs 632 sonları) Resûl-i Ekrem ile görüşmek için Medine'ye doğru yola çıktysa da Resûl-i Ekrem'in defnedildiği gün şehre ulaşabildi. Medine'de Hz. Ömer'in evinde misafir kaldı. Süveyd'in, Hz. Peygamber'le görüştüğüne ve kendisinden rivayette bulunduğu daha çok biyografî eserlerinde yer alan rivayetlerin zayıf râviler tarafından ona nisbet edildiği belirtilmiştir (Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*³, IV, 70-71).

Süveyd, Hulefâ-yi Râşidîn'le ve diğer sahâbîlerle iyi ilişkiler kurdu, onların ilminden yararlandı. İyi kılıç kullanan cesur bir kişi olması sebebiyle Irak ve Suriye'nin fetihinde, özellikle Yermük (15/636) ve Kâdisiye (15/636) meydan muharebelerinde yararlık gösterdi. Kâdisiye Savaşı günlerinde karşılaşılan bir aslıandan herkesin korkup kaçtığı gibi görünce aslanı bir kılıç darbisiyle öldürdü (İbn Abdülber, II, 679). Hz. Ömer'in Câbiye'de okuduğu ünlü hutbeyi dinledi (16/637), Siffin Savaşı'nda (37/657) Hz. Ali'nin yanında yer aldı. Daha sonra Kûfe'ye yerleşen Süveyd, Emevîler döneminde muhtemelen idarecilerle anlaşamaması sebebiyle zühhd hayatına yöneldi, siyasî ve dünyevî işlerle ilgilenmedi (Ebû Nuaym, IV, 176). İlerleyen yıllarda 120 yaşlarında olduğu halde yürüyerek camiye gider, namazlarını cemaatle kılar, cuma ve teravih namazı kıldırırdı. Haccâc ile arası iyi olmadığı için onunla karşılaşmamaya çalışırdı. Süveyd 80 (699) yılında Kûfe'de vefat etti. Ölümünün 81 veya 82'de olduğu, vefatından önce yakınlarına vasiyetini yazdığını, iki kat elbisesinin kefen olarak kullanılmasını, cenazesine kadınların iştirak etmemesini, defnedildikten sonra üzerine süslü kabir yapılmamasını istediği belirtilmektedir.

Zehebî'nin imam, önder ve itibar sahibi bir kişi olarak nitelediği Süveyd b. Gafele (*A'lâmü'n-nübelâ*³, IV, 69) hadis rivayetinde sika, sebt ve mütkün olup güvenilirliği konusunda ittifak bulunmaktadır. *Kütüb-i Sitte* müelliflerince tahrîc edilen rivayetlerini Hz. Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali, Bilâl-i Habeşî, Übey b. Kâ'b, Abdullah b. Mes'ûd, Ebû Zer el-Gıfârî, Hasan b. Ali b. Ebû Tâlib gibi sahâbîlerden almış, kendisinden Kûfe Kadısı Selmân b. Rebîa, Ab-

durrahman b. Ebû Leylâ, Nehâî, Şa'bî, Habîb b. Yesâr, Talha b. Musarriif, Abdullah b. Şerîk el-Âmirî ve Seleme b. Küheyl gibi tâbîiler rivayette bulunmuştur. Hadis rivayeti yanında fetvalarıyla da bilinmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VI, 68-70; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, IV, 142-143; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 427; Fesevî, *el-Ma'ârif ve't-târîh*, I, 226, 227, 232, 235; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* (nşr. Hamdî Abdülmecîd es-Selefi), Beyrut 1405/1985, VII, 91-92; Ebû Nuaym, *Hilye*, IV, 174-178; İbn Abdülber, *el-İstî'âb* (Bicâvî), II, 679-680; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, Beyrut, ts. (Dârü'l-fikr), II, 340-341; Nevevî, *Tehzîb*, I, 240-241; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XII, 265-269; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*³, IV, 69-73; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, I, 53; İbn Hacer, *el-İşâbe* (Bicâvî), III, 227-228, 270; a.mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, Beyrut 1404/1984, IV, 244-245; Abdüsettâr eş-Şeyh, *A'lâmü'l-huffâz ve'l-muhaddisîn*, Dimaşk-Beyrut 1417/1997, III, 444-456.

MEHMET EFENDİOĞLU

SÜVEYDÎ, Ali b. Muhammed Saîd

(علي بن محمد سعيد السويدي)

Ebû'l-Meâlî Ali b. Muhammed Saîd
b. Abdillâh b. el-Hüseyn
es-Süveydî el-Bağdâdî eş-Şâfiî
(ö. 1237/1822)

Hadis ve fıkıh âlimi, tarihçi ve edip.

1170 (1757) yılında Bağdat'ta doğdu. İlk öğrenimini babasından yaptı. Daha sonra uzun bir süre amcası Abdurrahman'ın talebesi oldu ve büyük bir ihtimalle ondan icâzet aldı. Bağdat râvisi ve Irak âlimi diye tanınan dedesinin Sâmerâ'dan Bağdat'a göç ettiği ve soyunun bölgede birkaç nesil ulemâ ailesi olarak devam ettiği anlaşılmaktadır. Süveydî bir müddet Bağdat'ta kaldı, ardından Dimaşk'a gitti ve öğrenimini burada sürdürdü. Hocaları arasında Şam muhaddislerinden Muhammed b. Abdurrahman el-Küzberî ve muhaddisler şeyhi olarak bilinen Hâfız Murtazâ ez-Zebîdî gibi âlimler yer alır. Süveydî'nin Hâlid el-Bağdâdî yoluyla Nakşibendî tarikatına intisap ettiği belirtilir.

Dimaşk'ta birçok öğrenci yetiştiren, ömrünün sonlarına doğru yeniden Bağdat'a dönen Süveydî'nin bu dönemdeki öğrencileri arasında Muhammed Cemil eş-Şattî'nin büyük dedesi Hasan b. Ömer eş-Şattî, Bağdat müftüsü Şehâbeddin Mahmûd el-Âlûsî, Bağdat Valisi Kölemen Dâvud Paşa gibi şahsiyetler zikredilmektedir. Vezir Küçük Süleyman Paşa'nın iltifatını kazanan Süveydî devrin iktidarından büyük ilgi gördü. Muhammed Emîn, Muhammed Sâlih, İsmâil ve Mahmûd adın-

da dört oğlu olduğu, bunlardan Muhammed Emîn'in babasından öğrenim görerek onun ilmî çevrelerdeki şöhretini devam ettirdiği bilinmektedir (Mahmûd Şükri el-Âlûsî, s. 79). Tekrar Dimaşk'a giden Süveydî 27 Receb 1237 (19 Nisan 1822) tarihinde orada vefat etti ve Kâsiyûn tepesindeki mezarlığa defnedildi. Onun hakkında birçok mersiye yazılmıştır (a.g.e., s. 77-79; M. Cemil eş-Şattî, s. 180).

Kaynaklarda Süveydî'nin hadisin yanı sıra diğer İslâmî ilimlerde ve edebiyatta zengin birikim ve yeteneğe sahip bulunduğu, hâfızasının ve anlatımının güçlü olduğu, erdemli bir hayat yaşadığı, bölgede halk tabakası ve seçkinler tarafından çok sevildiği belirtilmektedir. Öğrencisi Şehâbeddin Mahmûd el-Âlûsî'nin *Nüzhetu'l-elbâb* adlı eserinde "Ehl-i sünnet'in burhanı, muhaddislerin sultanı" diye zikredilir (Halîl Merdem Bek, s. 73-74). Akaid sahasında Ahmed b. Hanbel'in metodunu kabul etmekle birlikte Vehhâbî düşüncesinin etkisi altında kalmamış (a.g.e., s. 165), zaman zaman edebî değeri yüksek şiirler yazmıştır (a.g.e., s. 74-75; Hayreddin ez-Ziriklî, V, 170).

Eserleri. 1. *el-İkdu's-semîn fi beyâni mesâ'ilî'd-dîn*. Selef akidesi doğrultusunda kaleme alınmış olup müellifin en kapsamlı eseridir (Kahire 1325; bk. Avvâd, II, 433). Oğlu Muhammed Emîn esere *et-Tavzîh ve't-tebyîn li-mesâ'ilî'l-İkdu's-semîn* adıyla bir şerh yazmıştır (Abdullah Muhammed el-Habeşî, II, 1197). 2. *el-Kevkebü'l-münîr fi şerhi'l-Münâvî [ale's-] şâgîr*. Süyûtî'ye ait *el-Câmi'u's-şâgîr*'e Muhammed Abdürraûf el-Münâvî'nin yaptığı *Feyzü'l-kağîr* adlı şerhin yine onun tarafından yapılmış olan *et-Tey-sîr bi-şerhi'l-Câmi'i's-şâgîr* isimli muhtasarına ait bir şerh olmalıdır (*DİA*, XXXI, 573). 3. *er-Red 'ale'l-İmâmiyye*. 4. *Tel-hîşu İrşâdî's-sâlik ilâ fıkhi'l-İmâm Mâlik*. Büyük bir ihtimalle, Şehâbeddin Abdurrahman b. Muhammed b. Asker el-Bağdâdî'ye ait *İrşâdî's-sâlik ilâ eşrefi'l-mesâlik fi fıkhi'l-İmâm Mâlik* adlı eserin kısaltılmış şeklidir. 5. *Zuhrü'l-me'âd fi mu'ârazati Bânet Sü'âd*. Kâ'b b. Züheyr'in Hz. Peygamber'e sunduğu kasidede nazîredir (nüshaları için bk. *Mu'cemü'l-mahtûât*, II, 962). 6. *Târîhu Bağdâd fi'l-vekâ'î ve terâcimi'l-ulemâ*. 7. *Şerhu't-Ta'arruf fi'l-aşleyn ve't-taşavvuf*. İbn Hacer el-Heytemî'ye ait eserin şerhidir. 8. *Şerhu Makâşidi'l-İmâm en-Nevevî*. Eserin aslı akad, ibadet ve tasavvufa ilgili bir risâledir (*DİA*, XXXIII, 48; krş. Mahmûd Şükri el-Âlûsî, s. 74). Bazı kaynaklarda Süveydî-